

Rafiq Yusifoğlu poeziyasında yurd həsrəti**İsmaylova Əfsanə Şəmsəddin qızı** 0000-0002-8603-4791*Sumqayıt Dövlət Universiteti, Sumqayıt, Azərbaycan, fil.f.d., müəllim*
Efsane.Ismaylova@sdu.edu.az

MƏQALƏ HAQQINDA MƏLUMAT	XÜLASƏ
Məqalənin tarixçəsi Daxilolma tarixi: 11.09.2025 Düzəliş tarixi: 27.11.2025 Qəbul olunma tarixi: 28.01.2026	Məqalə Rafiq Yusifoğlunun yaradıcılığında vətən həsrəti mövzusunda həsr olunub. Şairin əsərlərində Vətənə sevgi, ayrılıq ağrısı və nostalji hissi əsas motivlər kimi çıxış edir. Məqalə şeirlərindəki nümunələrə əsaslanaraq bu təcrübələri ifadə etmək üçün bədii vasitələri təhlil edir. Müəllifin yaradıcılığında vətən həsrəti həm fərdi, həm də ümumbəşəri mənəvi ölçüdə dərin məna daşıyır. Rafiq Yusifoğlunun poeziyasında doğma torpaq sevgisi bir-birini tamamlayaraq qələbə sevinci ilə üzvi şəkildə birləşir. Bu cəhətlər şairin əsərlərinin Azərbaycan ədəbiyyatında yerini və əhəmiyyətini daha da möhkəmləndirir.
Açar sözlər Azərbaycan torpağı, vətən, yurd, həsrət, müharibə	

Vətən sevgisi, onun uğrunda aparılan mübarizə və vətən həsrəti əsrlər boyu bəşəri ruhu, insan düşüncəsini sarsıdan, yaddaşlarda dərin izlər buraxan mövzulardan olmuşdur. Azərbaycan ədəbiyyatının bütün inkişaf mərhələlərində bu mövzulara geniş yer verilmiş, vətən nisgili, yurd həsrəti bir sıra görkəmli şairlərin yaradıcılığında əsas istiqamətlərdən birinə çevrilmişdir. Müasir dövrdə isə ölkəmizdə 30 ildən uzun sürən köçkünlük bu mövzunun ədəbiyyatda daha da aktuallaşmasına səbəb olmuşdur.

Ən yeni Azərbaycan poeziyasının tanınmış nümayəndəsi – şair, yazıçı, tərcüməçi, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, Əməkdar Mədəniyyət İşçisi, filologiya elmləri doktoru, professor, “Göyərçin” jurnalının baş elmi redaktoru Rafiq Yusifoğlunun rəngarəng yaradıcılığında vətən sevgisi, yurd nisgili və vətən həsrəti xüsusi yer tutur. Onun poeziyasında vətən yalnız bir coğrafi məkan deyil, həm də mənəvi dayaq, milli kimlik, tarix və yaddaşın simvoludur. Şair vətən obrazını təkcə sevgiylə yox, həm də ağrı, itki və ümidlə təqdim edir. Müharibə ilə bağlı yaşanan acılar, şəhidlərin xatirəsi, xalqın iradəsi onun şeirlərində dərin lirizmlə öz əksini tapır.

Çağdaş poeziyamızda özünəməxsus dəsti-xətti ilə seçilən Rafiq Yusifoğlu müharibə şəraitində yaşayan Azərbaycanın ictimai-siyasi hadisələrinə dərin həssaslıqla yanaşmış, yüksək vətənpərvərlik ruhunu poeziyasına uğurla köçürə bilmişdir. Rafiq Yusifoğlunun bu mövzuda yazdığı şeirlər oxucuda həm hüzn, həm də qürur hissi oyadır. O, öz poeziyası vasitəsilə milli birliyin, vətənə bağlılığın nə qədər vacib olduğunu vurğulayır. Onun yaradıcılığı oxucunu sadəcə düşündürmür, həm də onu vətən sevgisinə səsləyir.

B.Həsənlı yazır: “R.Yusifovlu az sözlə dərin fikirlər deməyi, xırda ştrixlər, bədii detallarla böyük mətləbləri ifadə edən şairdir. Onun şeirlərində vətənpərvərliyin tərənnümü, xalqın qəhrəman oğullarına məhəbbət sənətkarlıqla bədii ifadəsini tapmışdır” [1, s. 468].

Azərbaycan ədəbiyyatında müharibə mövzusu həmişə aktual olmuşdur. Böyük Vətən müharibəsindən başlayaraq birinci və ikinci Qarabağ müharibələrinə qədər müxtəlif dövrlərdə müharibənin fəlakətləri, doğurduğu acı nəticələr, xalqın mübarizliyi və əzmkarlığı, ədalətə və sülhə çağırış, qələbəyə inam kimi motivlər bu mövzuda yazılan əsərlərin əsas məzmun xəttini təşkil etmişdir. Bu motivlərin hər biri Rafiq Yusifoğlunun poeziyasında da özünəməxsus şəkildə, fərdi yaradıcılıq üslubuna uyğun olaraq inikasını tapmışdır. Xüsusilə yurd nisgili, vətən həsrəti onun

şeyrlərində daha parlaq cizgilərlə ifadə olunmuşdur. Bunun isə olduqca həssas və şəxsi səbəbi vardır: 30 il ərzində işğal altında qalmış Azərbaycan torpaqları sırasında Rafiq Yusifoğlunun doğulub boya-başa çatdığı Qubadlı rayonunun Çardaxlı kəndi də var idi. Məhz bu səbəbdən şairin əsərlərində yer alan torpaq həsrəti, yurd nisgili yalnız ümummilli ağrının ifadəsi deyil, eyni zamanda onun şəxsi taleyindən, yaşantılarından doğan, şair ruhunun ağlayan səsi, inləyən fəryadıdır.

Şair uşaqlığını, gəncliyini, şirin qayğısız günlərini, xoş xatirələrini qoyub gəldiyi doğma yurdunu bir an belə xəyalından çıxara bilmir. Dünyanın ən ucqar yerlərində olarkən belə, rast gəldiyi ən gözəl mənzərələrin doğma kəndi Çardaxlının təbii gözəlliyi və saf təbiəti qarşısında aciz qaldığını parlaq boyalarla təsvir edir. Gördüyü hər çayı, hər dağı, hər ağacı öz yurdunun mənzərələri ilə müqayisə edir, doğma torpağın onun üçün bənzərsiz və müqəddəs olduğunu poeziyasında dərinlən hiss etdirir. Bu müqayisələr vasitəsilə şairin yurduna olan bağlılığı, içində daşdığı vətən həsrəti və nisgil daha da qabarıq şəkildə üzə çıxır. Rafiq Yusifoğlu üçün vətən təkcə xatirələrin deyil, həm də ruhun dayaq nöqtəsidir.

*Yaramızdakı zoqqultu,
Göynərti, heç ara vermir...
Dogulduğumuz torpağın
Yerini heç hara vermir... [3, s.17]*

Vətəndən ötrü “burnunun ucu göynəyən” müəllifin “Tez-tez yuxu görürəm” şeiri də bu nisgilin misralar üzərində ifadəsini açıq şəkildə göstərməkdədir:

*Tez-tez yuxuma girir
Kəndimizin dağları.
Ətirli yamacları,
Nəğməkar bulaqları.
Görürəm bağçamızda
Əriklər çiçəkləyib.
Köpəyimiz qapıda
Qulağını şəkləyib... [5, s. 4]*

B.Əhmədovun söylədiyi kimi: “*Bu yaşda doğma diyarında özünü qərib hiss edən lirik Mən doğulub boyabaşa çatdığı, lakin heç zaman gedə bilmədiyi torpağı yuxusunda görür. Başqa bir şeirində “Biz bütün arzulara yuxuda çatmağı çox sevirik...” fikri də burada yerinə düşür. Yuxuda görmək ona əlinin çatmaması deməkdir, ona qovuşmaq istəyini əks etdirməkdir. Lakin nə yazıq ki, şair (təkcə şairmi!) hələ bu imkandan məhrumdur*” [2, s.223].

Təbii ki, şairin bu şeiri, daha doğrusu, gördüyü yuxu yurd həsrətinin şüuraltında ilişib qalmış ifadəsidir. Şair üçün bu yurd təkcə coğrafi bir məkan deyil. Doğulduğu yer həm də şairin uşaqlığı, gəncliyidir, keçmişindən qalan unudulmaz bir portretdir. Müəllifin qəribəsədiyi obyekt təkcə doğma kəndi deyil, qayğısız günlərini, atalı-analı çağlarını, ilk sevgisini, xoşbəxt günlərini əks etdirən harmonik və nostalji duyğulardır.

Rafiq Yusifoğlunun həsrət motivli poeziyasında daşdığı zəngin psixoloji məna yükünə görə seçilən şeyrlərindən biri “Qaçqın uşağın nəğməsi”dir. Şeirdə əsas obraz olan qaçqın uşaq əslində elə müəllifin özüdür. Öz doğma yurduna qəlbən bağlı olan müəllifin iç dünyasındakı sarsıntılar, həsrət dolu düşüncələr və iztirablı duyğular burada yüksək sənətkarlıqla poetik dilə çevrilmişdir. Müəllif uşaqlıq xatirələrinə qayıdır, yurd həsrətini bir uşaq gözü ilə təqdim edərək həm öz taleyini, həm də bütöv bir xalqın faciəsini ifadə edir. Bu şeir təkcə fərdi həsrətin deyil, həm də kollektiv yaddaşın poetik ifadəsi kimi dəyərləndirilə bilər.

*Sinəndə yadlar gəzir,
Qaradır üzüm, vətən!
Səndən bir şey ummağa
Gəlməyir üzüm, vətən!*

*...Qürbətə üşüyürəm, –
Ocağım, közüm vətən.
Sənsiz çox darıxmışam,
Yol çəkir gözüüm, vətən!
Qorxuram ki, silinə
Qoynundan izim, vətən!
İllər ayrılığına
Mən necə dözüüm, vətən?! –
Ağrılara, dərdlərə
Olmuşam özüm vətən... [5, s. 438]*

Müəllif doğma yurdunun yaşıl düzlərini, uca dağlarını, gursulu çaylarını təsvir etməklə, yenə də öz nostalji duyğularını, öz keçmişinə bağlanmaq istəyini göstərir. Bununla yanaşı, burada yurd məfhumunun ifadə etdiyi ikinci bir məna üzə çıxır. Yurd – sinəsində yağların gəzdiyi itirilmiş bir dünyadır, həmçinin mənəviyyatdır. Şair özü itirilmiş mənəviyyatın fərqiindədir, odur ki, özünü günahkar sayır, vətən qarşısında “üzüqara” adlandırır.

*Qorxuram ki, silinə
Qoynundan izim, vətən!*

- misralarında öz əksini tapan narahatlıq hissi şairi bəzən ümitsizliyə aparır, bir də vətəni görə bilməmək düşüncəsi, ayrılığa tab gətirməmək qorxusu açıq- aydın hiss olunur. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, onun bir sıra şeirlərində qələbəyə inam, “biz qayıdacağıq!” mesajının ifadəsi də nəzərdən yayınmır. Şairin həsrət motivli şeirlərində yeri gəldikcə zəfər ətirli misralara tez-tez yer verir, ümidini itirmir, bir gün təkrar o torpaqlara qayıdacağına bütün varlığı ilə inanır. Müəllifin “Qarabağım yenə geri dönəcək” adlı şeirinə diqqət yetirək:

*Qarabağın nə dağı, nə aranı?
Üzdü bizi ayrılığın boranı.
Hər tərəfi çiskin, duman alıbdır,
Dağlarımın gözü yolda qalıbdır.
Düşmənlərin od-ocağı sönəcək,
Qarabağım yenə geri dönəcək... [6, s. 52]*

R.Yusifoglunun həsrət motivli yaradıcılığında bədii təsvir və ifadə vasitələrinin, simvolik ifadələrin, sətiraltı maneranın da özünəməxsus yeri vardır. Şair xüsusi istedadla adi sözlərə tamamilə yeni məna qazandırır, nəticə etibarilə bu sözlər oxucu qəlbini rıqqətə gətirən obrazlara çevrilir. Şairin yaradıcılığında folklor motivlərindən bəhrələnmə, xüsusilə xalq deyimlərindən istifadə o qədər ustadlıqla, yerli-yerində işlənir ki, şairin duyğularının ümman kimi dərinliyini duymamaq olmur. Belə ifadələr bu şeirlərin təsir gücünü artırır. Şair mübaligə ilə öz hisslərini göylərə qaldırır, onun həsrəti, nisgili insanın birbaşa ürəyinə nüfuz edir, düşməne nifrət, qələbəyə ümid hissi formalaşdırır.

Qeyd etdiyimiz kimi, R.Yusifoglunun yurd həsrətli, vətən nisgilli şeirlərində onun arzuladığı, qəribsədiyi, darıxdığı obyekt təkcə doğulub boya-başa çatdığı kəndi deyil. Müəllif işğal altında qalmış torpaqların hər birini - onun hər qarışını tərənnüm etməklə, olduqca yüksək duyğulara malik olan vətənpərvər şair kimi çıxış edir. Şairin köksünə sığmayan kədəri, nisgili bəzən misralara da sığmır, o, bu torpaqlara, Qarabağın təbiətinə və təbiət ünsürlərinə əsirlikdə olub, inləyən, ürəyi sızlayan əsir kimi yanaşır, onun çəkdiyi iztirabları hiss edə bilir. Bu sızıltını şair bənzərsiz metafor nümunələri ilə ifadə etməklə, oxucusunun ürəyinə nüfuz etməyi məharətlə bacarır. Müəllif düşmən əlində əsir qalmış Vətənin hər bir təbiət ünsürünü insaniləşdirir, onlara insana məxsus bəşəri hisslər bəxş edir. Yuxarıda qeyd etdiyimiz şeirdə “Dağlarımın gözü yolda qalıbdır” ifadəsi bu fikrin bariz ifadəsidir. Belə ifadələr R.Yusifoglu yaradıcılığına kifayət qədərdir. “Zəngilanın gözü qalıb yollarda” şeirində:

*Bəsitçayım için-için ağlayır,
Oxçuçayın suları göz dağlayır. [6, s. 53]
Küskündür taleyin ülkeri,
Darıxıb Bərgüşad, Həkəri... [5, s. 11]*

Və nəhayət... 2020-ci il... II Qarabağ müharibəsi. Müzəffər Azərbaycan Ordusu şairin bütün xəyallarını, ümidlərini gerçəkləşdirir və illərlə çəkdiyi vətən həsrətinə son qoyur. Rafiq Yusifoğlu poeziyasında bu hadisə ciddi bir dönüş nöqtəsinə çevrilir. Şair köksünə sığmayan zəfər sevincini misralara köçürür – sanki bu misralar da sevincdən hərəkətə gəlir, oynaq bir ahəng alır və oxucunun sözün əsl mənasında tükələrini qabardan bədii gücə çevrilir. Onun yaradıcılığının emosional çalarları dəyişir: kədərini yerini sevinc, həsrətin yerini qürur alır. Qələbə sevinci, 30 ilə yaxın didərgin düşmüş doğma torpaqları yenidən görmək arzusu və bu arzusunun gerçəkləşməsi şairin qəlbində iz qoyur, bu duyğular onun sonrakı poeziyasında daima yaşayan əsas xəttə çevrilir.

*Ay Bərgüşad, Həkəri,
Araz, gözlərin aydın!
Çiməcəyəm suyunda
Bu yaz, gözlərin aydın! [3, s. 226]*

*Gözün aydın, Murov dağı,
Axır ki, zirvənə çatdım...
Zəfərlərin sevincini, qələbənin şərbətini
Mən ləzzətlə daddım, daddım,
Şükürlər sənə İlahi,
Axır ki, murada yetdim,
Axır ki, arzuma çatdım... [3, s. 228]*

Beləliklə, Rafiq Yusifoğlu poeziyasında yurd sevgisi ilə zəfər sevinci möcüzəvi bir şəkildə vəhdət təşkil edir, bir-birini tamamlayır. Əvvəlki şeirlərdə kədərini, qürbətini, vətən həsrətinin kədərli sədaları üstünlük təşkil edirdisə, qələbənin şanlı anlarından sonra bu kədərli notlar sevincin, qürurun və qələbə ruhunun coşğun simfoniyasına çevrilir. Onun şeirləri təkcə fərdi duyğuların deyil, bütöv bir xalqın ürəyindən gələn ümummilli, dərin və saf hisslərin canlı ifadəsidir. Cəsarətlə söyləmək olar ki, Rafiq Yusifoğlunun poeziyası həm nisgilin, həm də zəfər sevincinin qovuşduğu, xalqın duyğu dünyasının canlı əksini yaradan unudulmaz bir poeziya salnaməsidir və bu mövzular onun yaradıcılığının ən önəmli, ən dərin qatlarını təşkil edir.

Ədəbiyyat

- [1]. Həsənlı, B. Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı / B.Həsənlı, –Bakı: Məallim, –2013. –511 s.
- [2]. Yusifoğlu, R. Elmin və sənətin ucalığında / R.Yusifoğlu, –Bakı: ADPU, –2020, –512 s
- [3]. Yusifoğlu, R. Seçilmiş əsərləri: [18 cildə] / R.Yusifoğlu, Bakı: ADPU, –c.7. –2023, –512 s.
- [4]. Yusifoğlu, R. Seçilmiş əsərləri: [18 cildə] / R.Yusifoğlu. Bakı: ADPU, –c.8, –2023, –512 s.
- [5]. Yusifoğlu, R. Seçilmiş əsərləri: [18 cildə] / R.Yusifoğlu Bakı: ADPU, –c.9, –2023, –512 s.
- [6]. Yusifoğlu, R. Seçilmiş əsərləri: [18 cildə] / R.Yusifoğlu Bakı: ADPU, –c.10, –2023, –512 s.

Summary **Homesickness in the Poetry of Rafiq Yusifoglu** **Ismailova A.Sh.**

Keywords: Azerbaijani land, homeland, native land, longing, war

This article is dedicated to the theme of homesickness in the works of Rafiq Yusifoglu. In the poet's works, love for the homeland, the pain of exile, and feelings of longing are presented as the main motifs. The article analyzes the artistic methods of expressing these emotions through examples from the poet's poems. Homesickness carries a deep meaning in the author's creativity as both an individual and a collective spiritual value. In Rafiq Yusifoglu's poetry,

love for the homeland and the joy of victory form a unity and complement each other. These aspects further strengthen the place and significance of the poet's works in Azerbaijani literature.

Резюме

**Мотивы тоски по родине в поэзии Рафига Юсифоглу
Исмаилова А.Ш.**

Ключевые слова: *Азербайджанская земля, родина, отчий край, тоска, война*

Статья посвящена теме тоски по родине в творчестве Рафига Юсифоглу. В произведениях поэта любовь к Родине, боль разлуки и чувство ностальгии выступают в качестве основных мотивов. В статье на основе примеров из его стихотворений анализируются художественные средства выражения этих переживаний. Тоска по родине в творчестве автора имеет глубокий смысл как в личностном, так и в общечеловеческом духовном измерении. В поэзии Рафига Юсифоглу любовь к родной земле органично сочетается с радостью победы, взаимно дополняя друг друга. Эти аспекты ещё более укрепляют место и значение произведений поэта в азербайджанской литературе.